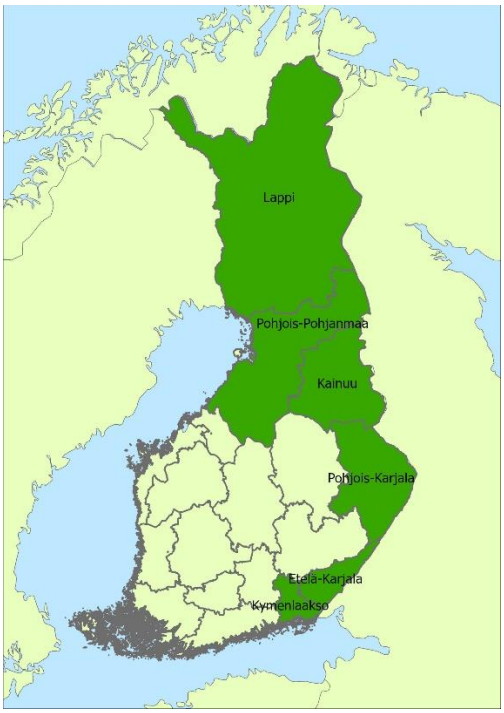
Eduskunnan valtiovarainvaliokunta
sara.kuitunen@eduskunta.fi

Lausunto asiaan Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026 / VNS 2/2022

Teema: Pakotteiden alueelliset ja toimialakohtaiset vaikutukset, vaikutukset EU-ohjelmien rahoitukseen

Kokonaiskuva

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan vaikuttaa merkittävästi Suomen itärajalla sijaitsevien maakuntien aluekehittämisen lähtökohtiin ja aluetalouteen. Maakunnilla on ollut tiivistä yhteistyötä Venäjälle niin kaupan, matkailun, koulutuksen ja TKI-toiminnan aloilla kuin kansalaisyhteiskunnan tasolla. Vaikutukset näkyvät elinkeinoissa, liikenteessä ja logistiikassa, turvallisuusympäristössä, energiataloudessa ja huoltovarmuudessa sekä työvoimakysymyksissä. Toimintaympäristön muutos on ollut nopea. Osa vaikutuksista on välittömiä, mutta osa on pitkän aikavälin vaikutuksia, joiden voimakkuus ja kesto selviävät vasta myöhemmin.

Venäjä-yhteistyöhön perustuvilta elinkeinoilta tipahti pohja pois yhdessä yössä

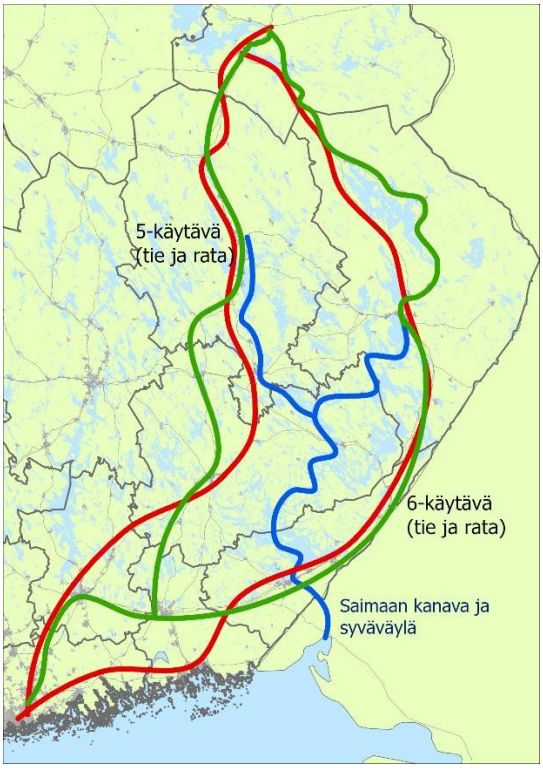
Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset kohdistuvat yrityksiin monin tavoin. EU:n pakotteiden, Venäjän vastapakotteiden ja yritysten omien päätösten vuoksi Venäjä-

kauppa samoin kuin kauppa Valko-Venäjälle ja Ukrainaan on romahtanut. ELY-keskus on arvioinut, että Pohjois-Karjalan maakunnan Venäjän viennin arvo oli viime vuonna reilut 100 miljoonaa euroa eli 10 % viennistä, kun koko Suomen tasolla luku oli noin 5 %. Pohjois-Karjalan Venäjä-viennistä yli 70 % on ollut metalliteollisuuden koneita ja tuotteita. Työpaikkojen määrässä vienti vastaa Pohjois-Karjalassa noin 1000–1300 työpaikkaa. Yritykset joutuvat nyt etsimään tilalle uusia markkinoita. Lisäksi raaka-aineiden ja komponenttien saatavuus on vaikeutunut ja niiden hinnat kallistuvat. Myös materiaalien ja energian huomattava hintojen nousu ja osaavan työvoiman saatavuuden ongelmat synkentävät yritysten lähiajan näkymiä.

Pohjois-Karjalassa venäläiset matkailijat ovat olleet koko 2000-luvun ylivoimaisesti suurin ulkomainen matkailijaryhmä. Vuonna 2019 venäläisiä matkailijoita oli noin 214 000, ja he jättivät maakuntaan 27 miljoonaa euroa. Jo koronan vuoksi venäläisten matkailijoiden määrä romahti, ja Ukrainan kriisin vuoksi heidän paluunsa voi siirtyä vuosien päähän. Markkinointipanoksia on nyt lisätty kotimaahan ja ulkomailla erityisesti Keski-Euroopan suuntaan.

Itä-Suomen saavutettavuus on suurien haasteiden edessä

Rajanylityspaikat ovat auki, mutta niiden liikennemäärät ovat vähentyneet merkittävästi. Itärajan maakuntien saavutettavuuteen on syntymässä uusi ”Hyrsylän mutka” Saimaan kanavan liikennöintimahdollisuuksien loppuessa. Käytännössä vesikuljetusyhteydet merelle Itä-Suomesta katkeavat. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että lentoyhteydet ovat toimivat, junayhteyksiä parannetaan ja huolehditaan niin tie- kuin rataverkoston kehittämisestä.

Pitkään rakennetulle kehittämisen strategialle tuli täyskäännös

Pohjois-Karjalassa on systemaattisesti rakennettu Venäjä-yhteistyötä ja siihen liittyviä rakenteita viimeiset 30 vuotta Neuvostoliiton romahduksen jälkeen. Tämä on ollut yksi maakunnan erityispiirteistä ja strategisista tavoitteista. Venäjän hyökkäyssodan alettua Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman 2022–2025 Venäjä-yhteistyön kehittämistavoitteiden ja -toimenpiteiden toteutukselta tipahti pohja pois yhdessä yössä. Tavoitteena oli mm. lisätä entisestään rajanylittävää liiketoimintaa ja matkailua, parantaa maakunnan saavutettavuutta, vahvistaa Venäjä-osaajakoulutusta ja lisätä rajan ylittävää ympäristöyhteistyötä sekä kulttuurivaihtoa ja -tuotantoja.

Koulutus- ja tutkimuslaitokset ovat myös rakentaneet kansainvälistä yhteistyötään pitkäjänteisesti Venäjän suuntaan, esimerkiksi Itä-Suomen yliopistolla on kymmeniä yhteistyösopimuksia venäläisten yliopistojen kanssa koskien koulutus- ja tutkimusvaihtoa. Monet pienten kuntien lukiot itärajalla ovat aktiivisesti hankkineet opiskelijoita myös Venäjän puolelta. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveriassa opiskelee yli 600 venäläistaustaista opiskelijaa, jotka ovat myös potentiaalista työvoimaa raja-alueiden kunnissa. Siten koulutusorganisaatiot ovat uuden tilanteen edessä mm. opiskelijarekrytoinneissa.

Yli 30 vuotta jatkuneen vireän Venäjä-yhteistyön loppuminen tulee heijastumaan ennen näkemättömällä tavalla maakunnan taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Uusien kansainvälisten suhteiden luomiseen tulee kanavoida riittävästi resursseja eri rahoituslähteistä sekä aktivoida uusia rakenteita.

Ulkorajaohjelmien loppuminen heikentää raja-alueiden kykyä vastata toimintaympäristön muutokseen

EU:n ulkorajaohjelmat ovat olleet rajaseuduille vuodesta 1996 saakka tärkeä kehittämisinstrumentti monialaisten kehittämis- ja investointihankkeiden toteuttamiseksi. Ohjelmakaudelle 2021–2027 oli Suomessa valmisteltu kolmea EU:n ulkorajoille sijoittuvaa Interreg NEXT-ohjelmaa, joista Karelia-ohjelmaan kuuluivat Pohjois-Karjala, Kainuu ja Pohjois-Pohjanmaa sekä Venäjältä Karjalan tasavalta, niiden yhteissumma olisi ollut 224 miljoonaa euroa.. Karelia-ohjelman suunniteltu kokonaisrahoitus olisi ollut 56 miljoonaa euroa.

Venäjän sotatoimet Ukrainassa ovat pysäyttäneet uusien ulkorajaohjelmien valmistelun. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto yhdessä muiden rajan ylittävää yhteistyötä tehneiden maakuntien kanssa ovat lähettäneet vetoomuksen sekä valtioneuvostoon (8.4.2022) että Euroopan komissioon (20.4.2022), että keskeytettyihin Interreg NEXT-ohjelmiin varattu rahoitus (CBC-rahoitus) tulisi kanavoida EU:n ulkoraja-alueiden kehittämiseen Suomessa. Ehdotus on, että tämä allokoitu EAKR- ja kansallinen rahoitus siirretään kansalliseen alue- ja rakennepolitiikan ohjelmaan (AURA) vuodesta 2023 alkaen eikä sisärajoilla toteutettaviin Interreg-ohjelmiin, kuten nykyinen Interreg-asetus vaatii. Tämän mahdollistamiseksi vetoomuksissa pyydetään valtioneuvostoa ja Euroopan komissiota käynnistämään toimet Yleisasetuksen (Common Provisions Regulation) 2021/1060 ja mahdollisesti myös ns. Interreg-asetuksen ((EU) 1059/2021) muuttamiseksi.

Barents-yhteistyötä pyritään jatkamaan aluetasolla ilman Venäjää

Julkilausumassaan 4.3.2022 Suomi, Tanska, Islanti, Norja, Ruotsi ja Euroopan unioni ilmoittivat keskeyttävänsä Venäjää koskevan toiminnan Barentsin euroarktisessa yhteistyössä. Barentsin virkamieskomitea (ilman Venäjää) on linjannut, että Barents-yhteistyötä jatketaan Suomen, Ruotsin ja Norjan toimesta, mutta formaattina on ”friends of the presidency”. Barentsin virkamieskomitea ja aluekomitea (ilman Venäjää ja sen alueita) kokoontuvat 30.–31.5. Kuusamoon keskustelemaan Barents-yhteistyön jatkosta valtio- ja aluetasolla sekä työryhmissä. Pohjois-Karjala on ilmaissut valmiutensa ottaa vastaan alueellisen yhteistyön puheenjohtajuus yli vuosi ennenaikaisesti, jotta pohjoisten alueiden yhteistyöhön ei tulisi liian pitkää taukoa.

Ukrainalaisten pakolaisten auttamishalu on suuri

Pohjois-Karjalaan on paennut Ukrainasta arviolta noin 800 pakolaista, joiden sijoittaminen vaatii kunnilta myös omia resursseja ja hyvin koordinoitua yhteistyötä Maahanmuuttoviraston kanssa. Ongelmana on ollut, että mikään taho ei tunnu tarkasti tietävän, paljonko ukrainalaisia on saapunut, ja vastaanottojärjestelmä ei ole toiminut toivotulla tavalla. Olisi tärkeää, että Rajavartiolaitos ja/tai poliisi rekisteröisi maahantulijat heti rajalla, jolloin he olisivat viranomaisten tiedossa ja heidän auttamisensa voitaisiin hoitaa koordinoidusti. Nyt rekisteröinti on pitkälti yksityisten ihmisten ja kuntien avun varassa.

Myös vastaanottojärjestelmän koordinointi on yskähdellyt, ja kunnat ovat joutuneet oma-aloitteisesti majoittamaan ukrainalaisia, jotta heille saadaan katto pään päälle. Kunnat ovat luonteva toimija myös pakolaisten auttamisessa. On hyvä, että Maahanmuuttovirasto on kehittänyt uuden kuntamallin, jossa kuntien panosta hyödynnetään tilapäistä suojelua hakeneiden vastaanottopalveluiden järjestämisessä. Olisi tärkeää kiirehtiä näiden sopimusten solmimista kuntien kustannusten korvaamiseksi.

Kaiken kaikkiaan Pohjois-Karjalassa auttamishalu on ollut erittäin suurta. Ukrainalaisten avustamisessa ja kotouttamisessa tärkeässä roolissa ovat kuntien lisäksi olleet yhdistykset, yritykset, oppilaitokset ja yksityiset ihmiset.

Monet maakuntaan saapuneet ukrainalaiset olisivat valmiita tekemään töitä. Kuntien työvoimahallinnon tulisi toimia aktiivisesti, että tarjolla oleva työvoima ja yritysten ja organisaatioiden työvoimatarpeet kohtaisivat. Vaikka Pohjois-Karjalassa on korkeahko työttömyys, maakunnassa on pula työntekijöistä esimerkiksi rakennusalalla. Sen lisäksi maakunnassa jo olevista ukrainalaisista toivotaan helpotusta myös Ukrainan kriisin pahentamaan maatalouden ja marjanviljelyn kausityövoiman saantiin; tarpeesta oli varmistettu huhtikuussa arviolta 20–30 %.

Myös venäläisvähemmistön asema on huomioitava muuttuneessa tilanteessa
Pohjois-Karjalassa asuu vakituisesti noin 3500 venäläistä. He ovat maakunnan suurin maahanmuuttajaryhmä ja ovat myös osaltaan pitäneet Pohjois-Karjalan muuttovoittoisena maakuntana. On tärkeää, että myös tämä vähemmistöryhmä tulee erityisesti huomioonotetuksi muuttuneessa maailmanpoliittisessa tilanteessa.

Venäjän hyökkäyssodan Ukrainaan vaikutuksia ja ”Itä-Suomi-pakettia” ollaan laatimassa nopealla aikataululla

Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat (Etelä-Savo, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Lappi, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa ja Pohjois-Savo) ovat päättäneet laatia selvityksen Ukrainan kriisin vaikutuksista maakuntien aluekehittämiseen. Selvityksessä arvioidaan ja analysoidaan välittömiä ja pitkän aikavälin aluekehitysvaikutuksia. Selvitys valmistuu kesäkuun loppuun mennessä. Hanketta hallinnoi Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

Itärajan maakunnat ovat laatimassa myös nk. Itä-Suomi-pakettia, jossa kärkenä on raja-alueen logistiikan uudelleen rakentaminen. Infrastruktuuri-investoinneissa tulee huomioida Saimaan kanavan sulkemisen ja laajemmin Venäjä-yhteyksiin liittyvät vakavat ongelmat Itä-Suomen teollisuudelle ja muille elinkeinoille. Investointeja Karjalan ja Savon ratoihin on joudutettava ja ohjattava rahoitusta pikaisesti itäratojen kapasiteetin nostoon ja perusparantamiseen.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto

Eira Varis
aluekehityspäällikkö

Lisätietoja:
aluekehityspäällikkö Eira Varis
eira.varis@pohjois-karjala.fi
puh. 050 307 4806

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu. Voitte tarkastaa allekirjoituksen oikeellisuuden kirjaamosta.